

Грудень 2024 – січень 2025 року

ВСТУП

Дослідження територіального профілю місцевих неурядових організацій має на меті зібрати прикладну регіональну інформацію про потреби, спроможності та процедури місцевих неурядових організацій (МНУО),¹ а також їхні побажання щодо безпосередньої підтримки з метою інформування міжнародних організацій (МО), уникнення дублювання допомоги та удосконалення інтеграції міжнародної та місцевої систем з урахуванням місцевого контексту. Дане дослідження присвячене МНУО, що наразі працюють у сфері житлових, земельних та майнових (ЖЗМ) прав у **Чернігівському, Синельниківському і Харківському районах**. Ці райони було обрано відповідно до пріоритетів, визначених у Плані гуманітарних потреб і реагування, які надавалися місцевостям з високим рівнем потреб у сфері ЖЗМ прав; та враховуючи дані технічної робочої групи (ТРГ) із ЖЗМ питань про райони, в яких, реалізація заходів вважається більш ефективною. Місцеві організації мають змогу отримувати інформацію про потреби у сфері ЖЗМ прав безпосередньо від громади, тому це є ключовою сферою, на яку слід звернути увагу з метою зміцнення зусиль з локалізації. Дане дослідження покликане допомогти місцевим організаціям, пов'язаним зі сферою ЖЗМ прав, надавати послуги у вищезгаданих районах шляхом забезпечення більш детальною інформацією міжнародних гуманітарних організацій, а саме кластерів з питань захисту та житла, ТРГ із ЖЗМ питань. Попередня інформація, отримана на місцях, щодо важливості дослідження територіального профілю МНУО у сфері ЖЗМ прав у Чернігівському, Синельниківському і Харківському районах для міжнародних організацій, що провадять свою діяльність у цих областях, була підтверджена 27 травня 2024 року під час консультації з ТРГ із ЖЗМ питань в Україні. **Дослідження охоплює місцеві суб'єкти (НУО та органи місцевої влади), пов'язані зі сферою ЖЗМ прав і наразі діючі у вищезгаданих районах, а також визначає перешкоди, спроможності та потреби, які у них можуть виникати, зокрема при співпраці з МО.** Дослідження територіального профілю МНУО у сфері ЖЗМ прав включає **кількісні та якісні дані**, отримані від різних місцевих неурядових організацій.

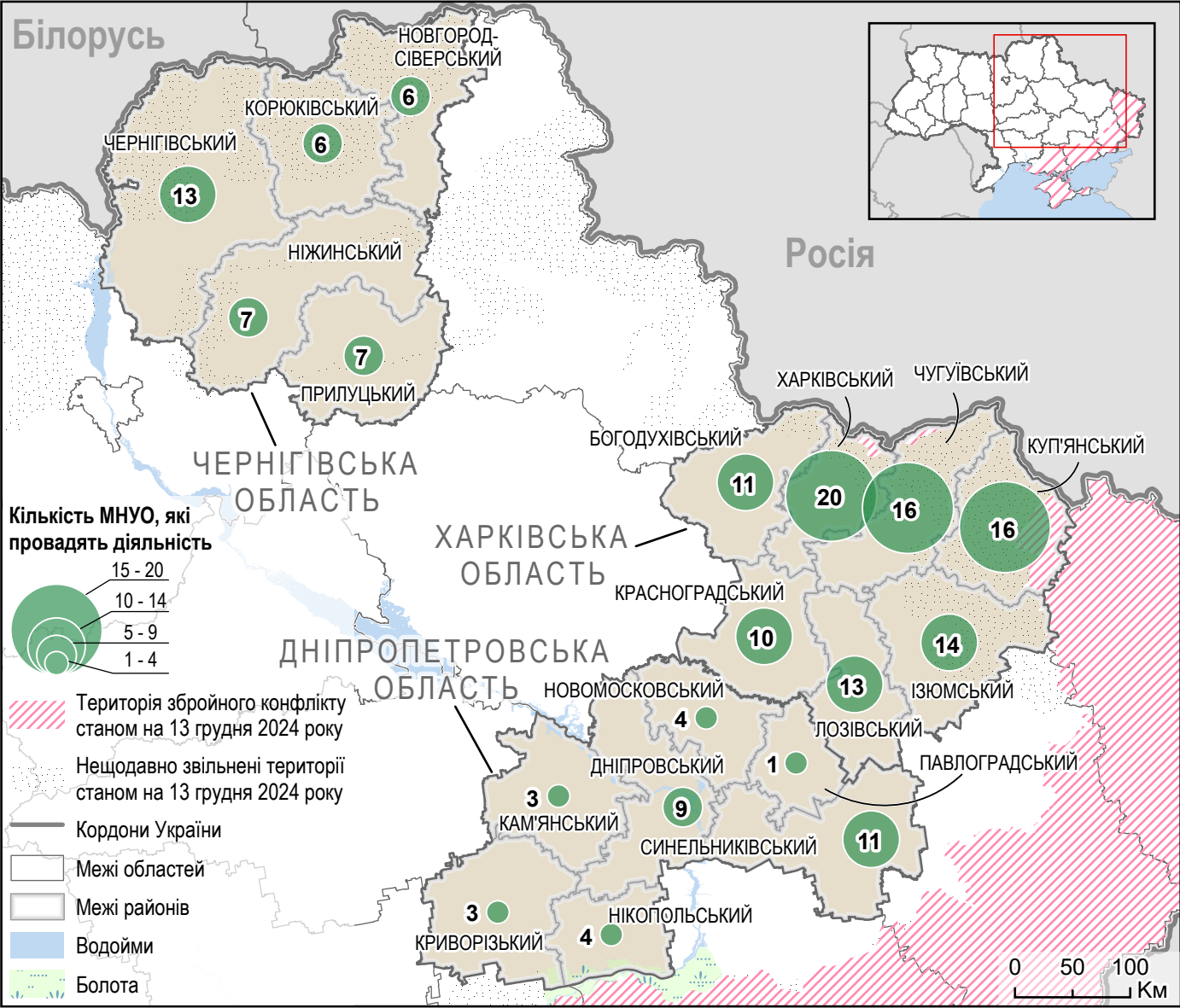
Усі результати є виключно індикативними. Детальніше про методологію на с. 2.

Ключові висновки

- 1. **Значні прогалини у забезпеченні матеріалами для поточного ремонту житла, паливом і засобами гігієни** гальмують заходи гуманітарного реагування в усіх досліджених районах. МНУО визначили для себе допомогу з житлом, ремонт житла і правову допомогу як **3 пріоритетні потреби**. На тлі тривалого скорочення допомоги постійна підтримка впродовж наступних 6 місяців знаходиться під загрозою внаслідок очікуваних труднощів з фінансуванням, паливом і персоналом.
- 2. Гуманітарні потреби суттєво відрізняються в кожному районі:
 - у **Синельниківському районі** МНУО зосереджені на наданні допомоги ВПО з житлом, працевлаштуванням та інтеграцією в місцеві громади.
 - У **Чернігівському районі** пріоритет надається забезпеченню місць тимчасового проживання та відбудові житла, пошкодженого обстрілами.
 - У **Харківському районі** МНУО поєднують екстрене реагування на наслідки обстрілів, діяльність з ремонту житла та підтримку основних послуг для широких верств населення.
- 3. МНУО повідомили про серйозний **брак спроможності** задовольняти критичні потреби, такі як тимчасове житло, засоби до існування та послуги соціального захисту. Зростаючий тиск внаслідок дефіциту фінансування, брак працівників і логістичні проблеми негативно позначаються на їхній здатності забезпечувати основні послуги. **Посилення координації, цільове фінансування і стратегічні партнерства з МО** відіграватимуть **ключову роль** у заповненні цих прогалин.

ДІЯЛЬНІСТЬ МНУО ЗА РАЙОНАМИ

Території, на яких МНУО провадять діяльність у сфері ЖЗМ прав, за кількістю опитаних МНУО:

1 У цьому інформаційному бюлетені МНУО – це українські неурядові організації, у тому числі національні НУО, зареєстровані організації громадянського суспільства (ОГС) та волонтерські групи, які відповідають критеріям включення (див. с. 2).

ОГЛЯД ДІЯЛЬНОСТІ 2

Діяльність, пов'язана зі сферою ЖЗМ прав, у Харківському районі		
	Підвищення обізнаності і загальний обмін інформацією	18
	Оцінка або моніторинг потреб	13
	Поточний або ремонт середньої складності	12
	Надання їжі, води або товарів/допомоги у натуральній формі	11
	Надання юридичних послуг, пов'язаних з житлом	10
	Координація	10
	Надання юридичних послуг, пов'язаних з ремонтом житла або відновленням	8
МНУО, які працюють у сфері ЖЗМ прав		19

Діяльність, пов'язана зі сферою ЖЗМ прав, у Синельниківському районі		
	Поточний або ремонт середньої складності	6
	Допомога з орендою або переселенням / проекти допомоги з інтеграцією для людей з інвалідністю	5
	Підвищення обізнаності і загальний обмін інформацією	4
	Надання їжі, води або товарів/допомоги у натуральній формі	4
	Надання юридичних послуг, пов'язаних з житлом	3
	Надання юридичних послуг, пов'язаних з ремонтом житла або відновленням	3
МНУО, які працюють у сфері ЖЗМ прав		10

Діяльність, пов'язана зі сферою ЖЗМ прав, у Чернігівському районі		
	Поточний або ремонт середньої складності	7
	Надання юридичних послуг, пов'язаних з житлом	7
	Капітальний ремонт житла, відновлення або інші екстрені / відновлювально-будівельні роботи	7
	Надання юридичних послуг, пов'язаних з ремонтом житла або відновленням	6
	Оцінка або моніторинг потреб	4
	Підвищення обізнаності і загальний обмін інформацією	3
МНУО, які працюють у сфері ЖЗМ прав		10

ПРО REACH

Ініціатива REACH сприяє розробці інформаційних інструментів та продуктів, які підвищують спроможність суб'єктів гуманітарної діяльності ухвалювати рішення на основі фактичних даних у контекстах надзвичайних ситуацій, відновлення та розвитку. Методології, які використовує REACH, охоплюють збір первинних даних і глибокий аналіз, а вся діяльність здійснюється через механізми міжвідомчої координації гуманітарної допомоги. REACH – це спільна ініціатива організацій IMPACT Initiatives, ACTED і Навчального та науково-дослідного інституту – Програми ООН з використання супутникової інформації в оперативних цілях (UNITAR-UNOSAT).

МЕТОДОЛОГІЯ

Дослідження територіального профілю місцевих НУО, які діють у сфері ЖЗМ прав, було проведено з використанням даних, зібраних у період з **4 грудня 2024 року по 10 січня 2025 року**. У цьому дослідженні використані дані місцевих суб'єктів (неурядових організацій та органів місцевої влади), які наразі працюють у сфері ЖЗМ прав у **Чернігівському, Синельниківському, Харківському районах**. У рамках цього дослідження команда REACH використала змішаний метод. На першому етапі було проведено телефонне опитування більшості ідентифікованих МНУО у Чернігівському, Синельниківському і Харківському районах, після чого було визначено перелік МНУО для більш глибоких особистих якісних інтерв'ю з ключовими інформантами (IKI).

Збір кількісних даних проводився з **4 по 16 грудня**. Польові команди REACH намагалися зв'язатися з усіма МНУО, які, за попередніми даними, працювали у сфері ЖЗМ прав на території Чернігівського, Синельниківського, Харківського районів; для включення менш офіційних волонтерських груп

було встановлено умовний поріг із 3-4 учасників, конкретної контактної особи, з якою можна було зв'язатися, та постійної діяльності у сфері ЖЗМ прав. У результаті було проведено кількісні опитування з **39 ключовими інформантами (KI), які представляють 39 МНУО**. Ключовими темами кількісного опитування були: напрямки діяльності МНУО у сфері ЖЗМ прав, територіальне охоплення, операційні потреби, перешкоди, обізнаність щодо координації зусиль та оцінка місцевих спроможностей за секторами. Оперативний аналіз кількісних даних дозволив визначити KI для якісної складової дослідження. До вибірки потрапили МНУО, які під час кількісного опитування вказали на брак ресурсів та ведення діяльності у сферах, у яких було зафіксовано брак спроможностей.

Якісні IKI було проведено з **26 грудня по 10 січня** з представниками 24 МНУО. Під час IKI респонденти описали своє бачення переваг і викликів поточного співробітництва, перешкод у майбутньому, а також озвучили свої побажання щодо ключових моментів співпраці з МО та існуючих прогалин, а також прогалин у місцевих спроможностях за секторами.

ОБМЕЖЕННЯ

Ініціатива REACH не може гарантувати, що польовій команді вдалося ідентифікувати всі актуальні МНУО, які діють у сфері ЖЗМ прав у Чернігівському, Синельниківському, Харківському районах. Втім, хоча організація REACH зв'язувалася з усіма МНУО, які змогла ідентифікувати за критеріями включення, була незначна частка респондентів, які не відповіли або відмовилися від участі в опитуванні. Таким чином, *очевидно, у цих районах є МНУО, які діють в сфері ЖЗМ прав, чие бачення не було включено до цього дослідження*. За даними польової команди REACH, у Синельниківському районі є лише кілька НУО, що працюють у сфері ЖЗМ прав, тому у цій місцевості їх було ідентифіковано найменше. Також не можна розглядати результати дослідження як статистично репрезентативні для цієї групи, враховуючи, що загальна вихідна кількість таких МНУО, які базуються у Чернігівському, Синельниківському і Харківському районах, не є достовірно відомою. Тому **всі результати дослідження є виключно індикативними**. Крім того, територіальний підхід не можна узагальнити, застосувавши до ширшого контексту, і ці результати можуть бути неактуальними для МНУО, що діють у сфері ЖЗМ прав на інших територіях. Насамкінець, деякі питання в рамках якісної частини дослідження були сформульовані з урахуванням результатів кількісного опитування МНУО, зокрема питання для уточнення конкретних операційних потреб у сфері ЖЗМ прав. Це означає, що певні питання ставилися лише конкретним МНУО, щоб висвітлити специфіку їхнього робочого середовища. Результати цього опитування відображають становище окремих МНУО і не можуть бути узагальнені.

СПРОМОЖНІСТЬ РЕАГУВАННЯ ЗА СЕКТОРАМИ

Як опитані МНУО сприймають місцеві спроможності (на рівні району) в контексті задоволення секторальних потреб, за кількістю опитаних МНУО:

● Загалом погано (скоріше погано, досить погано, дуже погано) ● Загалом добре (скоріше добре, досить добре, дуже добре) ● Задовільно

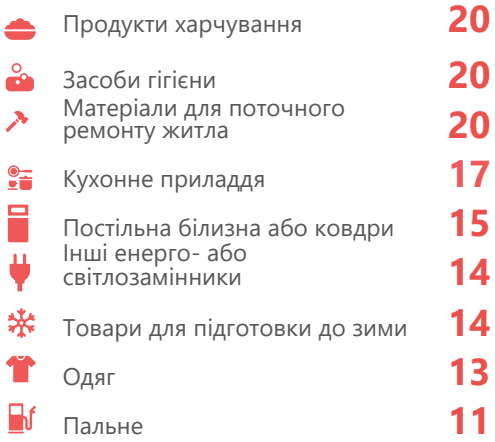
Послуги у сфері ЖЗМ прав для загального населення ³

Послуги у сфері ЖЗМ прав для переміщених або осіб, які повернулися ³

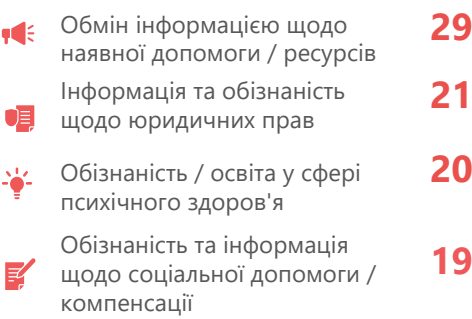

У Синельниківському районі 9 з 10 ОГС надають послуги, орієнтовані на переміщених осіб або осіб, які повернулися. Це пояснюється тим, що цей район межує з лінією фронту і з непідконтрольних Уряду України територій постійно прибувають ВПО.

Надання товарів ³

Обізнаність щодо ризиків або обмін інформацією ³

Більшість КІ відзначила зростання кількості запитів, пов'язаних із ЖЗМ правами, особливо на прифронтових територіях з початку повномасштабної війни. З іншого боку, рівень обізнаності щодо ЖЗМ прав є надзвичайно низьким. Тому одним з основних напрямків діяльності МНУО є інформування. «Ми проводили інформаційні зустрічі у школах з вчителями та батьками ВПО, а також у шелтерах. Під час цих круглих столів ми обговорювали проблеми, які турбують людей, і роздавали інформаційні буклети. У цих матеріалах ми описували, наприклад, як відновити документи крок за кроком. Ми самостійно розробляли та друкували ці буклети. Така просвітницька робота допомагала людям усвідомити, які проблеми вони мають, і як їх можна вирішити», – зазначив КІ з Синельниківського району.

Власне бачення можливих спільних проєктів у сфері ЖЗМ прав з міжнародними організаціями

Багато КІ повідомили, що хотіли б спільно з МО реалізовувати деякі проєкти, зокрема із забезпечення житлом ВПО та місцеве населення. Це включає відбудову зруйнованого внаслідок ракетних обстрілів житла, обслуговування модульних будинків та зведення нового соціального житла. Деякі КІ згадали про плани створення різноманітних центрів, а саме реабілітаційних (для ветеранів, ВПО і місцевих жителів (у тому числі дітей)) і геріатричних центрів для інтеграції літніх бенефіціарів.

Інші КІ відзначили високий попит на проєкти, орієнтовані на перекваліфікацію ВПО та створення можливостей для відкриття малого бізнесу з метою інтеграції ВПО у приймаючі громади. У прифронтових регіонах існує потреба у проєктах екстреного реагування, спрямованих на усунення наслідків ракетних обстрілів, та первинних координаційних центрів для надання комплексної першої допомоги з акцентом на психологічній підтримці.

Деякі КІ повідомили, що хотіли б у співпраці з МО розширити власну інформаційно-просвітницьку діяльність щодо юридичних проблем, пов'язаних із ЖЗМ правами.

ВЛАСНА ОЦІНКА ОСНОВНИХ ПОТРЕБ ТА ПРОГАЛИН 4

Три основні потреби на досліджуваних територіях, за кількістю опитаних МНУО:

	Допомога з житлом	28
	Поточний ремонт житла	21
	Юридична допомога	20
	Підтримка з оформленням заяви на отримання допомоги/ ресурсів	17
	Допомога з працевлаштуванням/ засобами до існування	15
	Послуги у сфері психічного здоров'я/психосоціальна підтримка	13
	Послуги для ветеранів та ветеранок	3

Найчастіше згадувані прогалини у допомозі в натуральній формі, призначеній для бенефіціарів, за кількістю опитаних МНУО (n=14):

	Матеріали для поточного ремонту	12
	Пальне	9
	Засоби гігієни	9
	НПТ для домогосподарства	8
	Продукти харчування	7
	Іграшки або навчальні матеріали для дітей	7
	Сільськогосподарські витратні матеріали	6
	Допоміжні засоби для людей з інвалідністю	5
	Ліки	5

МІСЦЕВІ ПЕРЕШКОДИ, ЯКІ ПЕРЕДБАЧАЮТЬ МНУО

Місцеві перешкоди, очікувані протягом наступних 6 місяців з часу збору даних, за кількістю опитаних МНУО: 4

	Фінансування	26
	Пальне	17
	Персонал	16
	Товари для бенефіціарів	14
	Транспортні засоби	12
	Обладнання (окрім транспорту)	9
	Житло для переміщених або безпритульних бенефіціарів	9
	Офісні комунальні послуги	9
	Робочі приміщення	9
	Інформація на незнайому тему	5

Із 37 КІ, які надали відповідь, 15 зазначили, що у разі відсутності підтримки протягом наступних 6 місяців з часу збору даних вони не припинять свою діяльність, проте **будуть вимушені вдатися до значних скорочень її обсягів.**

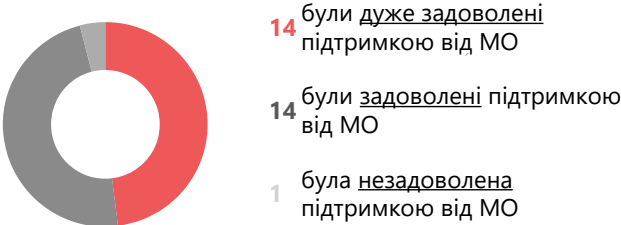
МІЖНАРОДНА ДОПОМОГА

Надання гуманітарної допомоги міжнародними організаціями, за кількістю опитаних МНУО:

Більшість КІ зазначила, що МО можуть задовольнити їхні потреби протягом наступних 6 місяців (у фінансуванні, житлі, будівельних матеріалах, спеціалізованому обладнанні та зарплатах будівельникам). За словами ключового інформанта з Синельниківського району: «Реабілітаційне обладнання – це саме те, що потрібно... І спортивне знаряддя, яке можна використовувати в реабілітаційних програмах». Крім того, очікується, що МО допоможуть з навчанням працівників нюансам роботи у сфері ЖЗМ прав, написанню грантових заявок і організаційному управлінню «щоб розвивати організацію так, щоб вона не розпалася, щоб у нас завжди були ресурси і ми не втрачали працівників».

Серед опитаних МНУО, які повідомили про отримання міжнародної підтримки:

Ключовий інформант у Синельниківському районі очікує **перешкоди в наданні комунальних послуг** протягом наступних 6 місяців: «... з водою є проблеми в Покровській громаді, де є віддалені селища без доступу до власного водопостачання, і підвіз води туди теж важкуватий. Це пов'язано з близькістю до зони бойових дій, оскільки Синельниківський район межує з Донецькою та Запорізькою областями. Що хотілося б покращити, так це вивезення сміття. Ми вже думали про це, але розуміємо, що це дуже дорого, і не знаємо, як можна реалізувати цю ідею. Сміттєзвалища є в багатьох громадах, і у деяких немає машин для вивезення сміття, або процес вивезення не відбувається так, як би хотілося».

КІ з ОГS наголосили на тому, що місцеві партнери, насамперед органи місцевої влади, можуть відігравати ключову роль у координації місцевої підтримки та спрощенні бюрократичних процедур задля покращення надання допомоги бенефіціарам. КІ з Харківського району відзначив важливість співпраці на місцевому рівні: «Якщо вони [партнери] не будуть допомагати, ми самі не впораємось. Починаючи з координаційної підтримки, організації діяльності, того ж самого фінансування, надання матеріалів... Якщо в нас цього не буде, умовно кажучи, звідкіля ми будемо знати, де в Куп'янську або в Куп'янському районі був обстріл і кому знадобиться допомога? **Поки ми працюємо разом, у нас все виходить**». Водночас інший КІ з ОГS повідомив про проблеми у співпраці на місцевому рівні: «якщо зруйновані школи, які вони [органи місцевої влади] вивозять на сміттєзвалище: ми просто просили – не робити цього! Ми цеглу заберемо, будемо будувати будівлі. Це все просто вивозиться... Все для відбудови є... Просто йти нам на зустріч, просто співпрацювати...». (Чернігівський район)

МІСЦЕВА КООРДИНАЦІЯ І КОМУНІКАЦІЯ

Серед опитаних МНУО

30 із 38

повідомили про існування місцевого механізму координації питань, пов'язаних із ЖЗМ правами

Більшість КІ поділилася позитивним досвідом співпраці з МО, пояснюючи успіх підходом, заснованим на співробітництві, та взаємодовірою між МО і МНУО. Проте декілька КІ повідомили про негативний або посередній досвід внаслідок корупції («гранти надаються [міжнародними організаціями] по знайомству»), короткострокових проєктів, проблем з комунікацією («[МО] не мають прямої контактної особи або номера телефону»), відсутності зворотного зв'язку («коли проєкти провалюються, ми не отримуємо зворотного зв'язку і не розуміємо причин») та співпраці («відсутність партнерського підходу»). КІ з органів місцевої влади звернув увагу на обмеженість допомоги: «Так, скажімо, є деякі [модульні] будиночки, які [міжнародні] організації встановлюють, але вони не доведені повністю: скажімо, є каркас, стіни, підлога, стеля, далі – меблювання відсутнє або по мінімуму, дець там ліжко. А от ... додаткові якісь моменти, то вже людина має вирішувати самостійно».

Місцева координація

Більшість КІ повідомила про існування у своєму регіоні місцевого координаційного механізму, пов'язаного із сферою ЖЗМ прав, і відзначили переваги такої координації. Найефективнішою координація є у випадках нагальної потреби вирішити місцеві проблеми.

Загалом КІ повідомляли, що мали досвід співпраці на місцевому рівні з міжнародними та українськими партнерами (у тому числі ОГС і органами місцевої влади). Більшість КІ з ОГС зазначила, що органи місцевої влади входили до регіональної координації із ЖЗМ прав, і їхня співпраця була відносно ефективною. За словами деяких КІ, органи місцевої влади відігравали важливу роль у наданні офіційної інформації з питань ЖЗМ прав, дозволів служб безпеки і були зацікавлені у співпраці з прифронтовими громадами: «По-перше, вони надають достатньо багато інформації. По-друге, вони організовують або допомагають знайти прогалини чи місця, де потрібно приділити більше уваги. Третє, це все ж таки організаційні моменти. Четверте, це та ж сама пропускна система, коли в Харківській області можна проїхати тільки через пропуск. Якщо б їх [органів місцевої влади] не було, можу сказати однозначно, було б значно важче працювати, можливо, навіть, і майже неможливо. Але ж вони залучені, вони присутні буквально на усіх етапах, починаючи з евакуації, закінчуючи розселенням в МТП».

Разом з тим ступінь залученості та ефективності органів місцевої влади відрізнявся залежно від району. «У місцевих органів влади є інформація, якої немає у мене. Проте є й така інформація, якої у них немає. Тобто, в принципі, якась координація є, хоча вона може бути не дуже ефективною. Але хочеться, звичайно, щоб її було більше і щоб не створювали перешкод», – зауважив КІ з Синельниківського району.

За даними більшості респондентів з органів місцевої влади, ОГС ефективно залучалися до координаційних процесів переважно завдяки їхній співпраці та допомозі на місцевому рівні, що підкреслює важливість залучення ОГС. «В будь-якому випадку, залучати [ОГС] необхідно, а [ефективність координації] вже буде залежати від дуже багатьох обставин: від того, яка ця організація чи це представництво, які є можливості в нього допомогти? Тому що в будь-якому випадку залучати і надавати інформацію щодо потреб – необхідно! Тому що, чим більше будуть знати про такі потреби, тим більше шансів, що буде допомога!» – додав КІ з Чернігівського району.

Загалом участь органів місцевої влади та ОГС у регіональній координації з питань ЖЗМ прав виявилася ефективною, хоча ступінь її ефективності відрізнявся.

Структури, з якими зазвичай співпрацюють МНУО у сфері ЖЗМ прав, за кількістю опитаних МНУО: ⁵

	ООН та/або міжнародні неурядові організації	25
	Органи місцевої влади	23
	Національні неурядові організації ⁶	21
	Організації громадянського суспільства ⁷	17
	Волонтерські групи	16

Бачення та побажання щодо співпраці з міжнародними організаціями

Спираючись на власний досвід, багато КІ стверджували, що проблем з можливостями співпраці з МО не виникає тоді, коли є взаєморозуміння. Водночас більшість респондентів з МНУО повідомила про проблеми з комунікацією, такі як довгі бюрократичні процедури МО, відсутність зворотного зв'язку («ми часто запитуємо, що нам необхідно покращити [у грантових заявках], але відповіді не отримуємо») і корупція. Респонденти з органів місцевої влади стикалися з труднощами, пов'язаними переважно із законодавчим регулюванням при передачі допомоги від МО. Крім того, за словами багатьох КІ, їм бракувало інформації щодо можливостей співпраці, прямих контактів з МО та експертів ОГС (для написання грантових заявок тощо).

Відповідаючи на запитання про бажаний ідеальний досвід співпраці з МО, більшість КІ наголошувала на необхідності ефективного комунікації, у тому числі у координаційних зустрічах з місцевими українськими ОГС, органами місцевої влади і МО. «Важливо, щоб було поглиблене спілкування з обох сторін, обов'язково з зануренням в наше українське законодавство. Не просто переносити досвід і норми гуманітарного права, а обов'язково із залученням нашого законодавства і наших особливостей діяльності», – зауважив ключовий інформант з ОГС. Багато КІ надали перевагу змішаному формату зустрічей (онлайн та особисто), однак деякі респонденти наполягали на особистих зустрічах. Більшість КІ зазначила потребу в навчанні від МО (з метою підвищення спроможності тощо), а декілька опитаних повідомили про потребу в так званій "горизонтальній платформі" для обміну інформацією, яка б слугувала містком між організаціями та місцевими (на рівні громади) потребами. За словами більшості місцевих КІ, прозорість (зокрема фінансова прозорість і прозорість у звітуванні) є необхідною для формування довіри. Крім того, деякі КІ висловили побажання отримати інформаційні сесії з питаннями та відповідями (по електронній пошті або особисто з консультантом від МО), організовані для надання зворотного відгуку на грантові заявки.

Частина КІ назвала потребу у довгострокових проєктах (на кілька років), щоб відчувати себе більш фінансово захищеними (щонайменше у питаннях транспортних витрат і очікуваних інфляційних витрат на комунальні послуги та паливо). «Більшість проєктів розрахована на короткий термін – 3, 6 місяців або максимум рік. У такій ситуації важко утримувати ключових фахівців, наприклад, бухгалтера, юриста чи психолога. Люди не хочуть працювати на умовах тимчасових контрактів, знаючи, що після завершення проєкту їм доведеться шукати нову роботу. Для розвитку організації важливо мати базову підтримку, яка б включала забезпечення базових потреб організації, наприклад, утримання бухгалтерів чи інших ключових фахівців, можливість створення фундаменту для довгострокової роботи, додаткове фінансування на розвиток інфраструктури чи розробку нових напрямків діяльності. Це дозволило б забезпечити стабільність і дати змогу фокусуватися на розвитку, а не лише на виживанні.»

⁵ Респонденти з МНУО могли обрати декілька варіантів відповідей.

⁶ У цьому інформаційному бюлетені національні неурядові організації – це організації, які діють по всій країні (охоплюють усю територію країни), а також мають представництва або офіси у різних регіонах України.

⁷ У цьому інформаційному бюлетені організації громадянського суспільства – це місцеві організації, тобто такі, що діють у межах міста, району або області.